

INGLIZ TILIDAGI NEOLOGIZMLAR VA ULARDA UCHRAYDIGAN MUAMMOLAR

Jumanazarova Zarnigor Xusan qizi

Uktamjonov Timur Tulqin o'g'li

Ilmiy rahbar: Deleverxanova L.K.

Termiz Davlat Universiteti

Xorijiy filologiya fakulteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda ingliz tilida foydalanib kelayotgan neologizmlar va ularda uchraydigan muammolar haqida fikr yuritiladi. Neologizmlar ilmiy asarlarda shu uslubga xos termin sifatida atash (nominativ) vazifasini bajaradi. Badiiy asarlarda, odatda, uslubiy vazifani bajaradi. Neologizmlarning paydo bo'lish yo'llari xilma-xil bo'lib, ular tilning mavjud lug'aviy tarkibi va grammatik qonun-qoidalari asosida yangi so'z yasash yo'li, shuningdek, mavjud so'zning lug'aviy ma'nolaridan birini yangi ma'noda qo'llash yo'li bilan va boshqa tildan so'z qabul qilish orqali hosil qilinadi.

Kalit so'zlar: tarjima, transformatsiya, tahlil, neologizm, leksik birliklar, affiks, prefiks, leksema, transliteratsiya, resurs, birikmalar

ENGLISH NEOLOGISMS AND PROBLEMS ENCOUNTERED IN THEM

Abstract: This article discusses neologisms that are used in English today and the problems that arise in them. Neologisms perform the function of atash (nominative) as a term characteristic of this style in scientific works. In works of art, it usually performs a methodological function. There are different ways of neologisms, they are a way of creating a new word based on the existing lexical structure and grammatical rules of the language, as well as changing one of the lexical meanings of an existing word into a new one. It is formed by using a word and by taking a word from another language.

Keywords: translation, transformation, analysis, neologism, lexical units, affix, prefix, lexeme, transliteration, resource, compounds

АНГЛИЙСКИЕ НЕОЛОГИЗМЫ И ИХ ПРОБЛЕМЫ

В данной статье рассматриваются неологизмы, которые используются сегодня в английском языке, и проблемы, возникающие при них. Неологизмы выполняют функцию (именительного падежа) как

термина, характерного для этого стиля в научных трудах. В художественных произведениях оно обычно выполняет методологическую функцию. Существуют разные способы образования неологизмов, это способ создания нового слова на основе существующего лексического строя и грамматических правил языка, а также путем использования одного из лексических значений существующего слова в новом смысле и из другого. В языке слово образуется путем рецепции.

Ключевые слова: перевод. трансформация, анализ, неологизм, лексические единицы, аффикс. префикс, лексема, транслитерация, ресурс, соединения

KIRISH

Har qanday neologizm dastlab individual nutqda yuzaga keladi. Bunday neologizm ko'pchilik tomonidan tan olinsa, tilning taraqqiyot qonunlariga mos holda hosil qilingan bo'lsa va tilda ma'lum ma'noni anglatish uchun zarur deb qaralsa, shunda-gina umumtil neologizmiga aylanadi, yakka nutq doirasidan chiqadi. Agar bunday talablarga javob bermasa, individual nutq doirasida qolib ketadi. Umumtil neologizmi tilda ma'lum vaqt ishlatilganidan keyin yangilik bo'yog'ini yo'qotadi va ko'pincha odatdagi, zamonaviy leksemaga aylanib ketadi. Jonli til dinamik tildir, u doimiy ravishda o'zgaruvchan sharoitlarni rivojlantiradi, ijtimoiy, madaniy, siyosiy va ilmiy va tarkibni yaratish, eski ifoda vositasi va yangilarini ishlab chiqarishni rad etadi.¹³ Til inson faoliyatining siyosiy, ijtimoiy, madaniy, iqtisodiy va iqtisodiy va boshqa o'zgarishlarga birinchi navbatda javob beradi. Ingliz tilining lug'atini yangilash jarayonida biz o'z mablag'lari hisobidan yangi so'zlarni yaratish yo'nalishi bo'yicha o'zgarishlar kiritish jarayonida yangi so'zlarni yaratishda o'zgarishlar to'g'risida xulosa qilamiz. Yangi so'zlarni o'rgatishning quyidagi usullari ajralib turadi:

1. **Affiks** (prefiksatsiya va qopqoq);
2. **Qayta konversiya** - so'zni shakllantirishning morfologik-sintaktik usuli;
3. **Iboralar**. Affiks orqali neologlar yangi so'zlarni tashkil qiladi.

Ular oddiy so'zni shakllantirish doirasida shakllanadi. Shu bilan birga, ko'pchilik, allaqachon mavjud bo'lgan qo'shimchalar yangi qadriyatlarini qabul qilishadi.

¹³ Ozodov Sunnatillo "Hozirgi o'zbek tilida neologizmlar". Bitiruv malakaviy ishi. Toshkent-2018. 10-bet

IZLANISH METODOLOGIYASI VA ADABIYOTLAR TAHLILI

O'zbek tilining ijtimoiy-siyosiy leksikasi istiqloq yillarida avvallari iste'molda bo'lmagan yangi tuzum mafkurasiga oid neologizm leksemalar bilan boyidi. Ular sirasiga sammit, akkreditatsiya, konsensus, spiker, elita, etiket, brifing, mafiya, plyuralizm, avtoritarizm, mentalitet kabi leksemalarni kiritish mumkin.¹⁴ Ilmiy yondashuvlar asosida ingliz tili nashr etilgan tadqiqot va nazariyalar uchun asosiy til bo'lib, ba'zidao'xshash tarjimalar ("naturallashtirish" deb ataladi) qo'llaniladi. Shu bilan bir qatorda inglizcha so'z ma'noning qisqacha izohi bilan birga qo'llaniladi. Neologizmlarni tarjima qilish uchun to'rtta tarjima usuliga alohida urg'u berilgan: transliteratsiya, transkripsiya, analoglardan foydalanish, va qarz tarjimasini. Ingliz tili doimo neologizmlarni o'z ichiga oladi. Masalan, so'nggi o'n yilliklarda kompyutertexnologiyalari tilga bir qancha yangi atamalar qo'shdi. Vebinar, zararli dastur, netroots va blogosfera zamonaviy neologizmlarning amerikacha ingliz tiliga integratsiyalashgan bir nechta misolidir. Neologizm so'zining o'zi 18-asrning ikkinchi yarmida, ingliz tilida so'zlashuvchilar fransuzcha "néologisme" atamasini o'zlashtirganlarida, mutlaqo yangi fanga ega bo'lgan. Bu so'zning ildizlari ancha eski bo'lib, oxir-oqibat qadimgi yunoncha neos, ya'ni "yangi" va logos, "so'z" degan ma'noni anglatadi. Agar siz til faktlari uchun aqldan ozsangiz, tinglang. Neologizm - bu yangi ishlab chiqilgan so'z bo'lib, u umumiy foydalanishga tusha boshladi. So'z kundalik foydalanishda to'liq qabul qilinganda, u odatda lug'atlar tomonidan olinadi.

NATIJALAR

Translation - tarjima usuli, unda manba tilida so'zni tashkil etadigan harflar chet tilning harflari bilan uzatiladi: blog - blogi; CATFISH - KATFISH; Xashtag - Xashteg; Gadget - gadjet. Transkripsiya - tarjima olib boriladigan til tillarini uzatishda tashkil etilayotgan qabul, so'z manbasi tilining ovozi, masalan: Skype - Skype; Viber - Viber; Facebook - Facebook.¹⁵

O'zbek tili leksikasiga o'zlashish sezilarli darajada ta'sir qilgan. 20 dan ortiq til o'zlashmalari mavjud. Shuningdek, tilimizda uncha faol bo'lmagan tillarning o'zlashmalari ham uchrab turadi. Mustaqillikdan so'ng, o'zlashma so'zlar orasida inglizcha o'zlashmalarning miqdori va ma'no taraqqiyoti o'ziga xos. O'zbek tili leksikadan o'rin olgan inglizcha o'zlashma so'zlar semantikasidagi o'zgarishlar sezilarli darajada bo'lib, ular polisemantik xususiyatga ega bo'lishidan tashqari, so'z ma'nosini kengaytirishi, ta'sirchan ifodalashi va tinglovchiga ma'noni tez yetkazib berishi bo'yicha yetakchi

¹⁴ G.Y.Samandarova. O'zbek tili. Buxoro-2023. 65-bet

¹⁵ . <http://www.merriamwebster.com/dictionary/querulous>

mavqe egallaydi. Shu sababli ham neologizmlarni, jumladan, sport, harbiy, oziq-ovqat, kiyim-kechak va shu qatori barcha sohalarga doir o'zlashma so'zlarni o'z o'rnida va ma'nosiga xos qo'llasak ham o'rinli bo'ladi, ham so'zlovchi nutqining ta'sirchan, aniq va ilmiyligiga xizmat qiladi.

MUHOKAMA

Bugungi kunda inglizcha so'zlar tilimizda ko'p o'zlashib kelmoqda, tabiiyki, ularning etimologik kelib chiqishi ham barchani qiziqtirmoqda. Jumladan, kovboy inglizcha, cow-boy, cow-sigir, boy- yigit leksemasi AQShning g'arbiy shtatlarida otliq yigit, jasur, mard podachi ma'nosi sifatida qo'llaniladi. Ko'pchilik yoshlarning sevimli taomi xot-dog hot-issiq, dog-kuchuk leksemasi esa etimologik jihatdan ko'pchilikni shubhaga qo'yadi, go'yoki kuchuk go'shtidan qilingan taomdek. Aslida esa bunig o'z tarixi mavjud. 1884-yilda xot-dog sosiska ma'nosida ishlatilgan, sosiska tayyorlovchilarning shiori esa "Love me, love my dog" ya'ni egasini hurmat qilsang, itiga suyak tashla qabilida qo'llanilgan. Yana bir ajoyib so'zlardan biri bu o'sha davrda xo'rozning dumi lug'aviy ma'nosida qo'llanilgan. Shunday o'zlashma so'zlar borki, imlosi 2 xil. Masalan, noutbuk/notbuk, yogurt/yo'gurt, player/pleyyer, bluming/blyuming, kanistr/kanistra. Yangi o'zlashmalarda yangilik bo'yog'i bo'lganligi sababli manbalarda turlicha yozilmoqda. Masalan:

Miting (meeting) -muhim voqea, ko'pincha siyosiy masalalarni muhokama qilish uchun o'tkaziladigan ommaviy yig'ilish;

Provayder (provider) -kompyuterlarni internet tarmog'iga ulash va axborotlar almashinishni tashkil qilish bilan shug'ullanadigan vositachi tashkilot;

Nokdaun (knockdown) - boksdan raqibining kuchli zarbasidan bokschining ga- rangsib, o'z harakatlarini boshqara olmay qolishi va bir necha soniya jangni davom ettirishga qodir emasligi;

Park (park) -transportlar turadigan va ularga texnik xizmat ko'rsatiladigan maxsus joy;

Trening (training) - trenirovka tizimi, mashq, mashg'ulot rejimi;

Prodyuser (producer) -rivojlangan mamlakatlarda film ishlashda g'oyaviy-badiiy va tashkiliy-moliyaviy jihatdan nazorat qilishni amalga oshiruvchi kino kompaniyaning ishongan kishisi;¹⁶

Inglizcha so'zlar tilimizda ko'p o'zlashayotgan ekan, tabiiyki, ularning etimologik kelib chiqishi ham barchani qiziqtirmoqda. Bugungi kunda o'zlashma neologizmlarning quyidagi korinishlari mavjud:

¹⁶ Yo'Ichiyeva Madina, Abdixamitova Sevinch "Ingliz tilidan o'zbek tiliga kirib kelgan bir necha neologizmlar tahlili" Toshkent-2022. 5-bet

Ilmiy – ilm-fanda yaratilgan yangi termin yoki qoidalarga tasnif berish uchun yaratilgan sozlar guruhi.

Texnologik – yangi texnika va texnologiyaning paydo bo'lishi bilan iste'molga kiritilgan sozlar jamlanmasi.

Siyosiy – siyosatga va iqtisodga kiritilgan yangi termin va buyruqlarni ifodalashda keng qo'llaniladigan so'zlar.

Keng tarqalgan, popular – ommaviy axborot vositalari orqali tarqalgan.

Neologizmlar-tillar orasidagi bog'liqlikni namoyon etuvchi muhim jarayondir. O'zlashma neologizmlarning ikki tillilik (bilinguizm) bilan munosabati, so'zlovchilar tomonidan holat va joyga qarab ikki tildan foydalanish davomida ko'rinadi. O'zlashma so'zlarning kelib chiqishi xalq tili yoki boshqa tillarning ta'sirida ham yaqqol ko'rinadi.

XULOSA

Xulosa qilib shuni aytish joizki, ushbu maqolada bugungi kunda tilimizga kirib kelgan va so'zlashuvda faol ishlatilayotgan neologizmlar va ularning tasnifiga qaratilgan mulohazalar, ularning o'zbekcha muqobiliga almashtirish masalalari atroflicha o'rganildi. Maqolada tilimizga kirib kelgan neologizmlarning ma'nosi tahlili berilib, ushbu neologizmlar asosan ingliz tilidan kirib kelayotgani va bu neologizmlarning turlari tahlil qilindi. O'zlashma so'zlar bugungi kunda yangilik bo'yog'ini yo'qotib, zamonaviy qatlamga oid leksik birliklarga aylangan. 80-yillarning o'rtalaridan boshlangan ijtimoiy hayotdagi keskin o'zgarishlar barcha sohalarda bo'lgani singari tilshunoslik sohasida ham tub o'zgarishlarning sodir bo'lishiga olib keldi. Ayniqsa, bu holat o'zbek tili leksikasida kuchli bo'ldi. O'zbek tiliga davlat tili maqomining berilishi, o'zbek xalqining o'z erkiga, ozodligiga erishishi esa bu jarayonni yanada tezlashtirdi, tilimizda yuzlab, minglab o'zlashma neologizmlar paydo bo'ldi. Bugungi kundagi neologizmlarning tilimiz leksikonida vaqtlar o'tib muqobil sifatida qolib ketishining oldini olish va tilimizni sofligicha saqlash uchun chet el leksikonidagi so'zlarning ishlatilishini cheklash lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ozodov Sunnatillo "Hozirgi o'zbek tilida neologizmlar". Bitiruv malakaviy ishi. Toshkent-2018
2. G.Y.Samandarova. O'zbek tili. Buxoro-2023
3. Z. Baratov Iqtisodiy matnlarda neologizmlarning tarjima qilinishi. Bitiruv malakaviy ishi.
4. H. Dadaboyev. O'zbek terminalogiyasi. Yoshlar nashriyoti uyi. Toshkent. 2019.

5. <http://www.merriamwebster.com/dictionary/querulous>
6. Yo'lchiyeva Madina, Abdixamitova Sevinch "Ingliz tilidan o'zbek tiliga kirib kelgan bir necha neologizmlar tahlili" Toshkent-2022
7. Erkinjon G'aybullayev, "Neologizmlarning ingliz tiliga ta'siri"- 2014
8. www.Wikipediya.com portali